

СТВАРАЕМ БЕЛАРУСКУЮ МНЕМОНІКУ

У расійскай мове маецца шэраг мнеманічных прыёмаў запамінавання асобнай інфармацыі. Напрыклад, каб запомніць парадак колераў спектру святла (у расійскім варыянце: *красный, оранжевый, желтый, зелёный, голубой, синий, фиолетовый*), скарыстоўваюць лёгказапамінальны сказ: *"Каждый охотник желает знать, где сидит фазан"*.

Некалькі год таму "Наша ніва" правяла конкурс мнемонікі на нашай мове. Патрабавалася стварыць сказ для запамінавання парадку беларускіх назваў колераў спектру: *чырвоны, аранжавы (памаранчавы), зялёны, блакітны, сіні, фіялетаваы*. Другое слова сказу павінна было мець два варыянты - з пачаткам на *а* (аранжавы) і з пачаткам на *п* (памаранчавы). Сярод пераможцаў апынуліся двое маіх студэнтаў (на жаль, за даўнасці падзеі прозвішчы мая памяць не захавала, але іх можна знайсці ў газеце) з такімі сказами:

філасофскім - *"Чалавек абірае (прымае) жыццё, загадзя бачачы свой фінал"*;

і лірычным - *"Чароўныя арміі (песні) жаваронка замяняюць бадзёраму складанню формул"*.

Магчыма, хехта прапануе яшчэ лепшы варыянт? Можна даслаць у газету ці на *e-mail: bulavacki@gmail.com*.

А я маю намер абвесціць яшчэ адзін конкурс.

Ёсць у матэматыцы такія цікавыя лік *П* (*пи*), які звязвае крывое з прамым. Калі трэба вызначыць даўжыню акружыны ці іншай крывой лініі, без гэтага ліку не абыйсціся. Лік ірацыянальны, г.зн. мае выгляд бясконцага дзесятковага дробу: 3,14159265358... У школе выкарыстоўваюць часцей першыя тры лічбы (3,14), а ў самых дакладных разліках (напрыклад, у касманаўтыцы) скарыстоўваюць 12 лічбаў.

Назву ліку дала першая літара імя *Піфагор*, які шмат часу патраціў на яго даследаванне, спрабуючы выразіць яго звычайным дробам з цэлымі лічбамі і назоўнікам. Але ў выніку не знайшоўшы такога дробу, абазваў лік "неразумным" (ірацыянальным). Так і сталі называць лікі, якія не выражаюцца звычайнымі дробамі з цэлымі лічбамі і назоўнікам.

Зараз вядома 2 трыльёны лічбаў ліку *П*, гэтыя веды чалавеку ніякай карысці не нясуць, бо столькі лічбаў ён ніколі скарыстоўваць не будзе. Проста на вылічэнні новых лічбаў знакамітага ліку стваральнікі кампутараў спаборнічаюць у іх магутнасці.

А мы паспаборнічаем хаця б у запамінанні дванаццаці лічбаў. У расійскай мове для гэтага маецца мнеманічны вершык:

"Это я знаю и помню прекрасно,

Но многие цифры мне лишни, напрасны."

У гэтых лёгказапамінальных двух радках словы падабраны так, што колькасць літараў слова адпавядае пэўнай лічбе ліку: *это* (3) *я* (1) *знаю* (4) і г.д.

Я падару пляшку каньяку і зборнік сваіх перакладаў з У. Высоцкага таму, хто найлепшым чынам зробіць нешта адпаведнае ў беларускай мове.

Куды дасылаць? - Адрас вышэй.

Міхась Булавацкі.

Місія даследчыка, папулярызатара кніжных скарбаў і выкладчыка

На XV Міжнародных кнігазнаўчых чыганнях у Нацыянальнай бібліятэцы ў цэнтры ўвагі быў Навукова-даследчы аддзел кнігазнаўства, які адзначыў 40-годдзе з дня заснавання.

Мы пагутарылі з загадчыкам аддзела, кандыдатам гістарычных навук, дацэнтам Анатолям Мікалаевічам Сцебуракам.

- Як Вы адчуваеце ў Вашай дзейнасці пераемнасць традыцый такіх асобаў, як кнігазнавец, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь Таццяна Іванаўна Рошчына, бібліяграф Галіна Ўладзіміраўна Кірэева, якія раней узначальвалі Ваш аддзел?

- Пераемнасць існуе, бо наша сфера, з аднаго боку патрабуе інавацый, а з другога боку, яна - традыцыяналістычная, бо кнігазнаўства грунтуецца на дэталёвым і шматгадовым вывучэнні старадрукаў, прыватных бібліятэк, экслібрысаў.

Я прыйшоў працаваць у аддзел у 2005 годзе пасля ўніверсітэта. Пяць гадоў маёй кар'еры пасля гістарычнага факультэта БДУ былі прысвечаны Нацыянальнай бібліятэцы. У той час аддзел называўся Аддзелам рукапісаў рэдкай кнігі і старадрукаў. Я працаваў побач з Таццянай Іванаўнай Рошчынай. Яна змагла перадаць шмат ведаў і захапленне кнігай, любоў да старадрукаванай кнігі. Мы так цёпла ўзгадваем Таццяну Іванаўну за тое, што яна яшчэ ў 1990-ыя гады змагла запачаткаваць выданне зборніка "Здабыткі" і матэрыялаў кнігазнаўчых чыганняў. Гэтыя ініцыятывы пачыналіся пры ёй. Калі я быў студэнтам, гістарычны факультэт БДУ знаходзіўся насупраць будынка старой бібліятэкі, і мы туды хадзілі пры першай магчымасці. Дарэчы, Таццяна Іванаўна выклдала ў Беларускім калегіюме, і мне даводзілася яе бачыць і чуць, што пазней паўплывала на мой выбар кірунку даследаванняў і месца працы.

- Раскажыце, калі ласка, на якіх кірунках кнігазнаўства сёння працуе аддзел?

- Навукова-даследчы аддзел кнігазнаўства - комплексны па сваёй сутнасці. Тут ёсць сваё вялікае кнігасховішча. Мы захоўваем каштоўныя калекцыі, звяртаем і апісваем іх, частка людзей займа-

юцца падрыхтоўкай экспазіцый у Музеі кнігі. Нашы паспяховыя праекты, як гэта было ў юбілей Францішка Скарыны, выйшлі за межы музея. Папулярызаванне кніжнай спадчыны спалучаецца з дзейнасцю Нацыянальнай бібліятэкі. Факсімільныя выданні - адзін з перспектывных накірункаў, таму што найбольш рарытэтных асобнікі беларускіх кніг, на жаль, знаходзяцца за межамі Беларусі. Праз факсімільнае ўзнаўленне мы змаглі іх вярнуць на Радзіму і зрабіць дасяжымымі для ўсіх. Таксама бібліятэка робіць разнастайныя віртуальныя праекты. Зараз мы шукаем беларусіку за мяжой і ў адлічваным варыянце вяртаем яе. Набыць самім гэтыя кнігі часта проста немагчыма, але спампаваць іх і дадаць у нашу электронную бібліятэку мы можам.

Трэба адзначыць, што Нацыянальная бібліятэка шукае і купляе рэдкія выданні. Напрыклад, зараз нам прапаноўваюць набыць *Кітаб* - кніжны помнік беларускіх татарцаў, які паходзіць з вёскі Татарка Асіповіцкага раёна Магілёўскай вобласці. Мы спрабуем сабраць тое, што засталася ў калекцыянераў. Мы супрацоўнічаем з такім вядомым збіральнікам паштовак, як Уладзімір Ліхадзедаў.

У яго ёсць таксама цікавая калекцыя кніг пра Беларусь, розных заходнееўрапейскіх выданняў, шмат архіўных дакументаў. Спадар Уладзімір частку свайго фонда перадаў нам назавуць, а ёсць часова перададзеныя частка - дэпазіт. Калі ёсць жаданне, чытачы могуць зараз пагартаць граматы XVI-XVII стагоддзя, выданыя ў Полацку, метрычныя кнігі з Вілейскага павета, Гродзенскія губернскае ведамасці 1840-ых гадоў і іншыя. Спадзяемся, што праект будзе развівацца.

- Анатоць Мікалаевіч, сферай Ваішых інтарэсаў з'яўляюцца Напалеонаўскія войны. Вы адшукалі ўнікальныя французскія рукапісы 1812 года.

- Мае навуковыя інтарэсы супадаюць з задачай вывучэння фондаў бібліятэкі. Апошнія 10 гадоў я прысвячаю свае публікацыі таямнічай гісторыі з'яўлення ў нас дакументаў па напалеонаўскіх войнах: гэта комплекс мемуараў, нататкаў, успамінаў. Гэта вельмі якасныя і інфарматыўныя гістарычныя крыніцы, якія вабяць беларускіх даследчыкаў, бо вайна 1812 года - адна з самых цікавых старонак нашай гісторыі XIX стагоддзя.

Мяне захапіў змест дакументаў і паходжанне ўсёй калекцыі. У нас ёсць сотні кніг па напалеаністыцы з бібліятэкі Івана Хрысанфавіча Каладзева з Барысава. У дарэвалюцыйныя часы ён быў адным аматарам вайны 1812 года і сабраў буйнейшую тэматычную бібліятэку ва ўсёй Расійскай імперыі. А рукапісы паходзяць з французскіх і бельгійскіх прыватных калекцый.

Падчас стажыровак мне давялося папрацаваць у Нацыянальным архіве Францыі ў Парыжы і ў Дыпламатычным архіве, дзе знаходзяцца дакументы, звязаныя з прадажам гэтых дакументаў на аўкцыёнах у 1920-30-ыя гады, пошукам страчаных бібліятэк пасля завяршэння Другой сусветнай вайны былымі гаспадарамі. Працуючы з фондамі, я змог упэўніцца, што сляды некаторых з гэтых збораў вядуць у Менск, і частка іх знаходзіцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

- Ваша кніга "Лісты да Жазэфіны: ваенныя шляхі французскага афіцэра 1805-1812 года" прыцягнула ўвагу спецыялістаў і выклікала зацікаўленасць чытачоў.

- Яна выйшла зусім нядаўна, у 2018 годзе, як вынік даследавання карэспандэнцыі французскага афіцэра Шарля-Піліпа Фіта дэ Сусі, удзельніка шматлікіх ваенных кампаній Напалеона. Ён быў прадстаўніком вядомага дваранскага роду.

Шарль-Піліп пісаў лісты жонцы Жазэфіне, якая жыла ў прадмесці Парыжа, з розных ваенных кампаній. За гады службы ён наведаў тэрыторыю Аўстрыі, Прусіі, Іспаніі, Партугаліі, Германіі, Польшчы, Літвы і Расіі. Адрасы, занатаваныя на палях, дазволілі аднавіць прыгоды афіцэра.

Лісты знаходзіліся ў сям'і, а потым былі прададзеныя на аўкцыёне. У 1940 годзе яны былі канфіскаваныя і праз Германію трапілі ў БССР. Мяне як гісторыка захапілі гэтыя допісы. Высветлілася, што і ў Францыі ёсць фрагмент гэтага сямейнага архіва. Так я пазнаёміўся з будучым суаўтарам маёй кнігі - Франсуаза Альберцінай Мас, і мы, адшукаўшы яшчэ тузін невядомых лістоў, усё абагульнілі і ў 2015 годзе выдалі ў Парыжы дакументальны зборнік тэкстаў разам з даведчаным апаратам. Тое, што я апублікаваў зараз - гісторыя жыцця афіцэра і яго прыгодаў на Беларусі. Адзначу, што ён быў не шараговым салдатам, а ад'ютантам генералаў (М.А. Бамона, Ф.Э. Келермана, П. Вацье і інш.).

Такім чынам, першы том - тэксты лістоў, а другі - праўдзівы аповед пра героя і эпоху. Лёс афіцэра Шарля-Піліпа - драматычны, цікавы, ён адлюстроўвае лёс усяго

Вялікага войска ў кампаніі супраць Расіі. Я пакіну інтрыгу для чытачоў і не буду раскрываць усе карты - на апошніх старонках кнігі можна даведацца пра далейшы лёс героя. Каб разблытаць усе таямніцы яго біяграфіі, я добра прапрацаваў у архівах Парыжа, дзе знайшліся фрагменты архіва сям'і Сусі. Гэта быў этап у маім прафесійным станаўленні. А архіўныя пошукі заўсёды мяне вабілі як гісторыка-архівіста.

- Вы заахвочваеце да даследчыцкай дзейнасці студэнтаў БДУ, і стваралі для іх інтэрактыўныя праграмы з выкарыстаннем сучасных інфармацыйных тэхналогій. Якімі яшчэ формамі пошукаў Вы імкняцеся іх зацікавіць?

- Я вельмі люблю выкладаць ва ўніверсітэце, прысвяціў гэтаму 8 гадоў, але асноўны час цяпер аддаю Навукова-даследчаму адзелу кнігазнаўства. Найбольш цікава было выкладаць не гісторыкам, а студэнтам іншых спецыяльнасцяў, яны загараліся, даследвалі гісторыю сваіх сямей, стваралі радаводны. Мы рабілі розныя інтэрактыўныя праекты пры дапамозе сацыяльных сетак, вэб-нараў, магчымасцяў вучэбнага партала, звязаныя з памяццю нацыянальнага героя Тадэвуша Рэйтана, з гісторыяй вуліцы Маскоўскай у Менску з "сямейным летапісам" Другой сусветнай вайны, з памяццю ахвяр сталінскіх рэпрэсій. Я спрабаваў абудзіць цікавасць да нашых каранёў, дапамагчы студэнтам зразумець шлях, якім праходзіў наш народ на працягу стагоддзяў. Калі на доведзе свайго роду ты асэнсоўваеш, як розныя гістарычныя падзеі ўплывалі на жыццё пакаленняў, то пачынаеш разумець, наколькі важна праграмаваць нашу будучыню на пазітыўны еўрапейскі шлях, на гуманістычны дэмакратычны каштоўнасці, каб наша грамадства паступова змянялася ў лепшы бок.

Выкладчыцкая праца была для мяне важнай місіяй, у перспектыве спадзяюся, што змагу спалучыць больш прапарцыйна кнігазнаўчыя даследаванні з выкладаннем.

Гутарыла Эла Дэвінская, фота Таццяны Сапегі.

